

Sankt Petri Skoles historie

Sankt Petri Skole blev grundlagt i starten af året 1575. Den er den 2. ældste skole i København og den eneste, der er tilbage indenfor den bymur, der i middelalderen omkransede København. Skolen er i dag en af de få, der er tilbage "indenfor voldene".

I begyndelsen havde Sankt Petri Kirkes skole formodentligt til huse i en lille lejlighed et sted i nærheden af kirken – hvor vides ikke. Her underviste man kordrengene i kirken, så antallet af elever i "skolen" har sikkert kun bestået af en-to håndfulde børn. I dag går der over 600 børn med fortrinsvis dansk eller tysk baggrund på skolen, der drives efter moderne pædagogiske principper, og skolen råder over bygningerne Larslejsstræde 5 og 7, over lejede lokaler i Nørregade 29-33 og i Sankt Peders Stræde 4. I 2011 har skolen fået tildelt kvalitetsstempelen „Exzellente Deutsche Auslandsschule“.

Mellem dengang i 1575 og i dag har skolen undergået en turbulent og spændende udvikling.

De første år

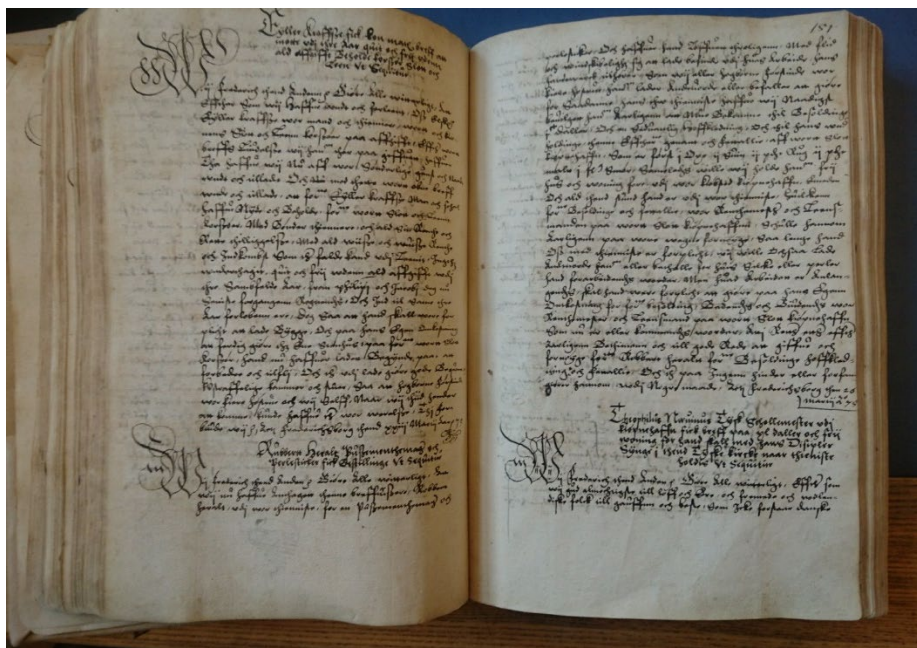
Fra starten af 1500-tallet og op gennem århundredet var der som følge af det voksende borgerskab kommet fokus på oprettelsen af skoler for andre end adelens børn. Det medførte nogle af de første skolelove, som også havde til hensigt at få de fattige børn væk fra gaden, give dem en kristelig opdragelse og for de fleste fattig/friskolers vedkommende også at give børnene mad og tøj. Da det tyske samfund i København fik sin egen kirke i 1574 (ikke den nuværende Sankt Petri Kirke), blev det til grundlaget for den første Sankt Petri Skole.

I et brev fra den 31. marts 1575 fastlagde Kong Frederik den 2. betalingen til den tyske Schulmeister Theophilus Norvinus for at slå klokkerne, og for med nogle af hans elever at synge sange ved gudstjenesten:

(gengivet i moderniseret dansk sprog, efter P.H. Frosell, 1959. Andre kilder kalder Theophilus for "Neovinus" eller "Naevinus")

Der var tale om en stor gestus fra kongen. Udover de såkaldte Zuchtmeistern, som opdrog prinser og prinsesser ved hoffet, var Theophilus den eneste skolemester, der var på kongens lønningsliste.

Her er den så, skolens fødselsattest i "Danske Kancelli: Sjællandske Registre (1572-1660)". På side 181, midt mellem smede, der får tilladelse til værksted, enker, der får tilkendt pension, grever, der får en medalje osv, får Teophilus sin løfte om årlige 40 gamle dalere nederst på højre side. Teksten fortsætter på side 182.

I 1585 flyttede menigheden til den nuværende Sankt Petri Kirke. Om korskolen flyttede med vides ikke, først i 1643 dukker skolen igen op i de skriftlige kilder. Da flytter den ind i et hus i Nørregade, der lå der, hvor porten i kirkemuren er i dag, og hvor der tidligere boede en bager.

[Mere om bageren i Nørregade](#)

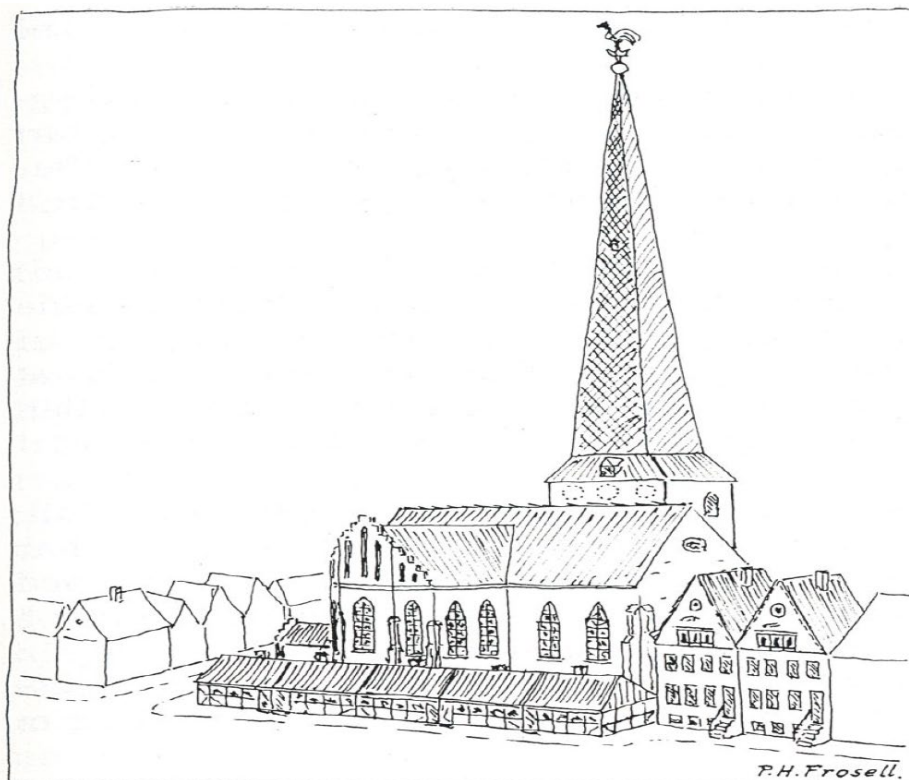
De mange tyske indbyggeres børn skulle altså i skole. Men Sankt Petri Skole var ikke den eneste dansk-tyske skole. I slutningen af 1500-tallet var der flere dansk-tyske skoler i København og i det øvrige land. For eksempel var der i 1599 en "Städtische Schreib- und Rechnungsschule" i København, hvor det i forordningerne udtrykkeligt stod, at der skulle undervises på dansk og tysk. I den halv-tyske militærforstad Christianshavn oprettede Christian den 4. omkring 1640 dansk-tysk skole, og efter samme mønster opstod skoler i Aarhus, Ribe, Horsens, Odense, Aalborg, Randers og Slagelse. I Helsingør var der fra 1578 og frem en ren tysksproget skole, og en lignende i Fredericia startede i 1665.

[Mere om de andre tyske skoler](#)

Christian den 4. (gen)udstedte den 27. marts 1641 en række privilegier til kirken, herunder at måtte, snarere skulle, drive en skole, hvor eleverne kunne lære at skrive og regne. Kirkens "Chorschule" blev dermed afløst af "Sankt Petri Kirchen-(Frei)Knabenschule". Der blev indsamlet penge fra en række privatpersoner, med kirkens daværende patron statholder og senere rigshofmester Corfitz Ulfeldt som den største bidragsyder.

Han gav bl.a. penge til køb af ejendommen i Nørregade, hvor kantoren (kirkesanger/den musikalske leder/skoleleder), og skolen flyttede ind i 1643.

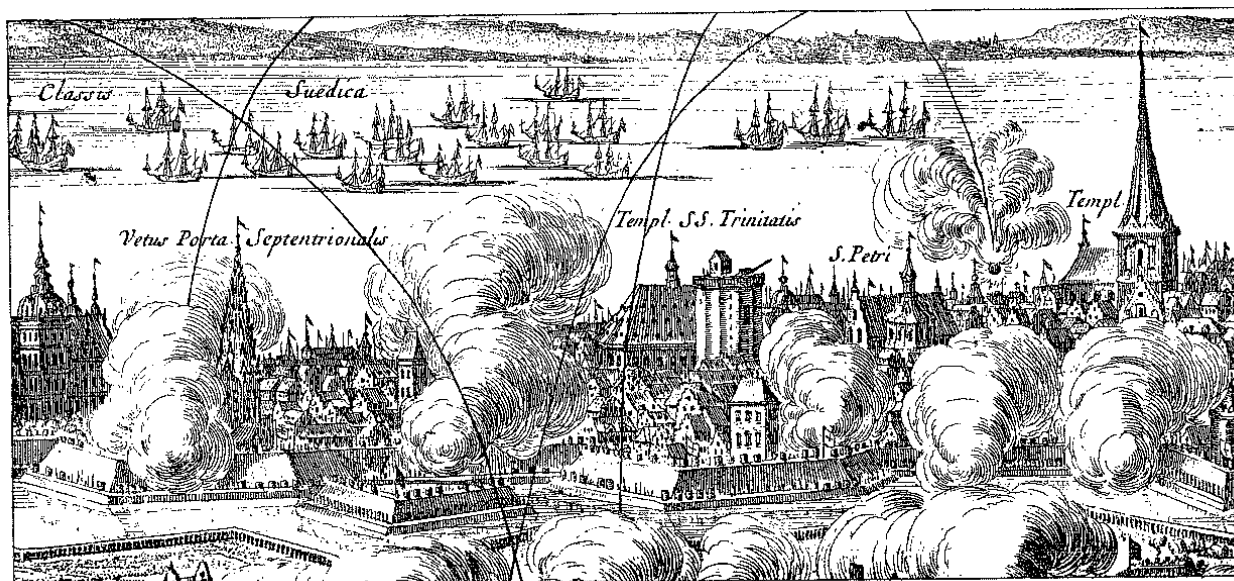
[Mere om Corfitz Ulfeldt](#)

En modeltegning af hvordan kirke og skole måske har set ud i 1643. Der er boder foran kirken, og skolen er i gavlhuset til højre for kirken.

I midten af 1600-tallet trådte Sankt Petri Skole ind i en ny æra. Antallet af tyskere i Danmark var steget ganske betragteligt som følge af 30-årskrigen (1618-48), og kirken havde fået indtægter nok, bl.a. fra et stort legat af Obersekreter i den Deutschen Kanzlei Friedrich Günther, til at kunne overtage driften af skolen. Man var dermed ikke længere afhængig af finansiel støtte fra det danske kongehus. I 1646 havde skolen 8 elever, alle drenge. For de der også sang i kirken, var undervisningen gratis, for andre kostede det skolepenge. Magister Simon Hennings var den drivende kraft i skolens udvikling indtil 1651, hvor han, på grund af sit nære forhold til Corfitz Ulfeldt, mistede sit job i forbindelse med at Ulfeldt kom i unåde hos kongen.

Herefter fulgte en tid med stabilitet – den næste skoleholder og kantor, Michael Zachäus, fungerede på skolen mellem 1656 og 1697. Helt stabile var tiderne dog ikke, i 1659 angreb svenskerne København, men skolen slap nådigt fra slaget.

Svenskernes storm på København i 1659, bombardementet set fra Nørreport. Midt i højre side af billedet ses Petri kirke.

I 1678 blev de kongelige privilegier fornyet og udvidet af Christian den 5., blandt andet fik kirkens "ældste og forreststående" retten til at ansætte og afskedige skolens personale.

Den ret blev brugt i 1697, hvor Michael Zachäus lå for døden, og Nicolaus Fabricius fra den nærtliggende Vor Frue Latinskole (senere Metropolitanskolen bag Vor Frue kirke) i Petri kirke sang sig frem til stillingen som kantor og skoleholder. Dermed var den første rent dansktalende skoleholder ansat, men Fabricius måtte efter krav fra den kongelige patron gennem et intensivt tysk kursus og ansætte en student, der kunne tysk, for at beholde stillingen.

Skolens økonomi bestod af renter fra legater, som venligtsindede borgere havde givet ved skolens start og herefter. Hertil kom fra år 1641 skolepenge, men også indtægter fra indsamlinger ved kirkedøren, hvor eleverne på bestemte søndage stod med messingskålen fremme. Man sørgede for, at det var de elever, der så mest sølle og fattige ud, som stod ved kirkedøren. Fire af de årlige indsamlinger gik til skolen og de fattige elever. I 1722 blev der givet legater til bøger og papir til 6 elever, og alene af den grund har vi navne på Sankt Petri elever fra den tid:

- Hans Brommelsen, faderen soldat
- Jürgen Krauss, faderen matros (som havde forladt moderen)
- Johann Henrich, faderen væver, som havde mistet alt i den store holstenske stormflod (formentlig i 1721)
- Isak Isaksen, moderen nødlidende enke
- Johann Pfeiffer, moderen i stor fattigdom
- Peter Mauritz, faderen abged (frafalden?) garderhusar

Men den tidligste elev vi kender navnet på, er Peder Schumacher senere grev Griffenfeld. [Læs mere om Schumacher her.](#)

Skolen var, som de fleste andre skoler, en social institution, hvor "armen Kinder" kunne få et holdepunkt i undervisningens og religionens faste rammer, men senere da skolens indtægter steg og var stabile, fik man også tøj, sko og andre fornødenheder betalt af skolen i årlige donationer. Det var ikke usædvanligt, at borgere gav en donation, hvor en del skulle gå til skoledrift og en del til f.eks. "årligt at beklæde et antal elever fra top til tå".

På denne tid kunne skolen have 20 elever i bygningen ved siden af kirken i Nørregade. Man havde samlet en stor sum (13.000 rigsdaler) og overvejede flere gange at købe eller bygge en skole, som kunne tilbyde undervisning til flere elever. Men Kirkekollegiet var tilbageholdende og bestemte sig for at tage det roligt.

Det var et held, for 20. til 22. oktober 1728 blev 50% af den københavnske middelalderby lagt i aske af den mest omfattende brand i Københavns historie – skolen, dens arkiver og kantorboligen forsvandt ved samme lejlighed.

Branden var en stor katastrofe, men den ryddede vejen for en ny og større Sankt Petri Skole. Ud af de 13.000 rigsdaler var kun 1.000 af dem brændt, og efter en periode med undervisning (for de betalende elever, ikke de fattige) i midlertidige lokaler i kirkepersonalets lejligheder, kunne eleverne i 1734 flytte ind i en ny skolebygning i Sankt Peders Stræde nr. 3 overfor kirkens hovedindgang. Man havde adskilt skolens og kantorens bygning, og i samme omgang flyttet skoleledelsen fra kantor Caspar Raupach, der virkede 1709-1735, til Johann Friedrich Holler, der dermed var den første selvstændige skoleleder i skolens historie.

Johann Friedrich Holler var også den første skoleleder, som vi kender med en resultatkontrakt, hvor indhold og mål i skoledriften blev beskrevet. Holler fik en arbejdsbeskrivelse med 12 punkter, hvor han, med ansvar overfor de ældste og forestående i kirken, skulle sørge for, at eleverne lærte at læse, skrive, regne og synge, blev undervist i kristendom og lærte ægte gudsfrygt at kende. For indsatsen fik han 300 rigsdaler årligt i løn og til at købe bl.a. brænde for til vinteren, samt fri tjenestebolig.

Trods mange økonomiske trængsler sad Holler på posten i 30 år. Stillingen blev ved hans død for første gang slået op både i København, Hamburg og Altona. 42 skrive- og regnemestre søgte stillingen, og valget faldt på Hinrich Burmester, der var Buchhalter et Arithmeticus ordinarius. Men da det kom til stykket, ville han hellere have en stilling i Lübeck, og derefter valgte man Peter Nicolai Svensen, der var skoleleder i Husum.

En plade i kirkemuren mod Nørregade – den må være kommet op på foranledning af skoleleder Svensen – i live, for i 1785 var han i fuld vigør

Peter N. Svensen stillede flere krav inden sin tiltrædelse. Han ville bl.a. have lov til at supplere sine lave lønindtægter fra kirken med indtægter fra privatundervisning, og han ønskede flytteomkostninger og pension til sin eventuelle enke dækket. Det fik han. Straks efter ankomsten til København kastede han sig ind i en kamp med de øvrige tyske små-privatskoler for at tiltrække private elever. Det skete gennem en disput i aviserne om matematiske problemer, som skulle vise, at nu var der en virkelig mester i "matematik, andre videnskaber og bogholderi" i byen.

Antallet af elever Sankt Petri Knabenfreischule steg i perioden, og efter nogen tid havde det taget et omfang som gjorde, at kirken tvang Svensen til at ansætte to "Untermeistern", så alle aktiviteterne, ikke mindst for de "armen Freischülern" i Sankt Petri skole, kunne passes.

Peter Svensen var ikke tilfreds med, at hans økonomi på den måde forringedes, og han slog sig i 1771 på drift af det nystartede Tallotteri, hvor han blev inspektør og revisionschef. Kirken var ikke meget for at se "Lotto" skiltet på skolen (og måske slet ikke fordi det var ateisten Struensee, der havde sørget for, at spillet blev tilladt) men accepterede det, måske på grund af at skolen voksede og havde succes. Svensen ledte skolen i næsten 40 år. Undervisningen havde bredt sig fra katekismus-lære til matematiske videnskaber, købmandskab og som den eneste skole i byen: bogholderi, og skolen havde opnået et markant godt omdømme for sine gode resultater.

[Mere om at blive til grin for sit gode omdømme og om lotteri](#)

I 1790 skrev Svensen en "Bericht über die St. Petri teutsche Kirchen- Haupt- oder Freischule" og den viser, hvor sammensat skolen på det tidspunkt var. Der var 118 elever i 4 klasser:

- Den egentlige Sankt-Petri-Knabenkirchen Schule, 50 elever, der fik betalingsfri undervisning, frie klæder og bøger, de såkaldte Freischüler
- En klasse med 26 elever, hvoraf 6 blev betalt af Hofapoteker Beckers legat, og de sidste 20 fik gratis undervisning som indirekte følge heraf
- En "Prinsesse-klasse" med 7 elever, som blev betalt af Prinsesse Charlotte Amalies legat
- En såkaldt betalings-klasse med 35 elever, som af forældrene blev betalt direkte til Svensen

Skolen brændte ned til grunden i endnu en storbrand i København i 1795, men der opførtes en bygning magen til på samme adresse i Sankt Peders Stræde 3, og skolen stod klar igen i 1798.

Den farverige og stridsomme Peter Svensen overlod gradvist styringen til slesvigeren Peter Schmidt – og så gik det ned ad bakke.

Det var dog ikke udelukkende Schmidts skyld. Ganske vist manglede han Peter Svensens ihærdighed og opfindsomhed, men englændernes bombardement af København i 1807 og statsbankerotten i 1813, der henholdsvis beskadigede skolebygningen og halverede værdien af de opsparede midler, gjorde ikke opgaven lettere. Uden påviselig sammenhæng med statsbankerotten døde Peter Schmidt i 1813. Han efterfulgtes af lærer Christian F. Severin, som var seminarieuddannet på Blaagaard på Nørrebro og havde været ansat på det kongelige Vajsenhus i Købmagergade.

Med Severin, som var den første danskfødte skoleleder (efter nutidens grænsedragning), gik det ikke stort bedre. Men først skal vi se på pigeskolens historie.

Pigeskolen

I foråret 1771 lød der i en københavnsk avis en opfordring til at indrette "freien Schulen für hilfslose Kinder", og snart efter blev fire danske skoler og en "Deutsche Freischule" åbnet. Skolen lå i Studiestræde 92 hos skoleholder Gottfried Heinrich Huthselsieder. Der var plads til 60 drenge og piger, som om formiddagen blev undervist i kristendom, skrivning og regning, og om eftermiddagen blev pigerne undervist i spinderi og strømpestrikning. Undervist er måske for meget sagt, for i samtiden var disse skoler under anklage for at have for meget karakter af fabrikker.

Pastoren ved kirken, Balthasar Münter, havde opsynet med skolen – men han forsøgte samtidig, og særligt i årene omkring og efter 1790, at oprette en pigeskole ved menigheden, på samme måde som man havde en Knabenschule. Det lykkedes dog ikke at skaffe de nødvendige penge. I stedet omdannedes Deutsche Freischule i 1789-1790 til "Freischule für arme Mädchen bei der Petrigemeinde" for 50 piger. Sankt Petri Kirchen-Knabenschule tog sig af drengene, da pastor Münter var af den opfattelse, af det ikke sømmede sig at have piger og drenge på samme skole. Det var en almindelig opfattelse på den tid. Andre skoler havde et gitter midt i klasseværelset med piger på den ene side og drengene på den anden – og Vor Frue skole (Metropolitanskolen) havde en bestemmelse om, at bygningen, hvor drengene var, ikke engang måtte *røre* ved bygningen, hvor pigerne var.

Som tidligere bestod skemaet af skolefag om formiddagen, og om eftermiddagen blev der arbejdet. Produkterne blev solgt med det formål, at eleverne, når de skulle konfirmeres, havde både tøj på kroppen og sko på fødderne, hvad de ikke altid havde, når de startede på skolen.

I midten af 1700-tallet begyndte industrialiseringen bl.a. med fremkomsten af spindemaskiner – og Sankt Petri pigeskole blev på sin vis et udtryk for denne udvikling. En kvinde ved navn Pauline Maria Bruckner, senere Tutein, kom fra Tyskland til København med sin mand, der havde startet en strømpefabrik i byen. Manden døde, og Pauline giftede sig med hans kompagnon, Peter Tutein, som ved handel med sukker, kaffe og negerslaver på den tid var blevet en førende handelsmand i København.

I 1797 donerede Pauline Tutein 4000 rigsdaler - svarende til knap 3 mio. kr. i 2017, hvis vi ser bort fra detaljerne om hvorvidt valutaen er bundet til sølv eller guld - til køb af en ejendom i Fiolstræde til pigeskolen. Pigeskolens ejendom lå der, hvor Fiolstræde 22 er i dag, cirka nummer tre hus i rækken fra Krystalgade, når man går mod Nørreport.

[Mere om Pauline Tutein](#)

Pigeskolen blev samtidig arnestedet for indførelse af nye pædagogiske principper i Sankt Petri Skole. I år 1800 blev den unge Jens Andreas Bramsen ansat som lærer, og han startede sin derefter 32 år lange tjeneste på skolen med at indføre metoder, som baserede sig på Johann Heinrich Pestalozzis tanker (der var inspireret af Jean-Jacques Rousseau, hvilket betød at Europa formeligt bragede ind i Fiolstræde). Bramsen indførte niveaudelt undervisning efter elevernes forudsætninger, grundlagde et bibliotek som også forældrene kunne bruge, og indførte ture f.eks. til Frederiksberg Have og Charlottenlund.

I 1807, da englænderne bombarderede København, brændte huset i Fiolstræde ned, men allerede fire måneder efter ødelæggelsen kunne man købe et andet hus, og pigeskolen startede igen 1808 i Sankt Peders Stræde 32.

Pigeskolens daværende bygning i Sankt Peders Stræde 32

Statsbankerotten i 1813 gik også hårdt ud over pigeskolen – men begge Sankt Petri skoler blev hjulpet ind på et nyt spor af skolereformen i 1814.

Skolereformen 1814 og udbygning af Sankt Petri Skolerne

I slutningen af juli 1814 trådte en skolereform i kraft, der gennem det kongelige "Reglement for folke- og borgerskoler i København" ændrede strukturen i skolevæsenet. Skolerne kom under en direktion i byen, og der skulle udpeges en skolekommission på skolerne. Man adskilte dermed delvis kirkerne og skolerne, men "kirkeskolernes" kommission skulle dog have den øverste gejstlige som formand.

Reformen betød, at myndigheder udenfor kirkerne fik indflydelse på skolerne. Det blev bestemt, hvor meget undervisning der skulle finde sted, for at man måtte kalde sig skole. Undervisningspligten blev strammet – den havde ellers kun bestået i konfirmationsforordningen fra 1736, hvorefter det var op til præsterne og herremændene at lære børnene kristendom og at læse. Man indførte krav om dagligt fremmøde i byernes skoler, og skrivning og regning kom til som obligatoriske fag. Børnene skulle også informeres om landets love, naturkendskab (fysik), naturhistorie (biologi) og historie.

Udover at efterspørgslen efter skole på denne måde blev fremmet, havde lovene også den effekt, at de tre tyske "skoler", som på daværende tidspunkt blev drevet af privatlærere (Schulhaltern) i Sankt Petri området, blev nedlagt. Der var dog den udfordring, at de to Sankt Petri Skoler (dreng- og pigeskolen) fortrinsvis var fattigskoler, det tyske sprog blev ikke vægtet særligt højt, og de tyske tjenestemand- og købmandsfamilier sendte deres børn i danske skoler. Det fik en driftig mand lavet om på i årene, der kom.

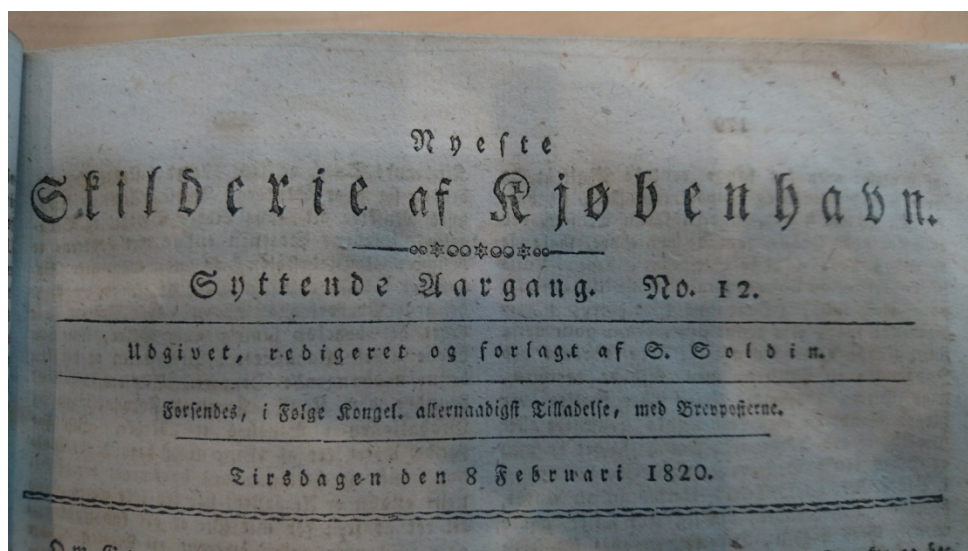
I 1816 trådte en ny Hauptpastor, Albrecht Kochen, til i kirken, og han satte sig for at ændre på tingenes tilstand. Han forsøgte først at ændre den ti mand store skolekommissions sammensætning – det kom til store spændinger, hvor den kongelige patron, H.E. Schimmelmann, måtte ind og mægle. Det endte med en aftale om, at kirken fortsat skulle eje skolebygningen i Sankt Peders Stræde 3 og bestyre kapitalfonden. Skolekommissionen skulle stå for forvaltningen af skolen og opsyn med undervisningen.

Kochen forsøgte at fyre den tidligere omtalte skoleleder Severin, som ikke var så stærk i tysk, men det ville den kongelige skoledirektion ikke. I 1819 lykkedes det dog at få presset Severin ud, der "nedbøjet af ulykkelige forhold i tjenesten" forlod skolen og blev erstattet af to lærere, som en af Kochens venner havde anbefalet.

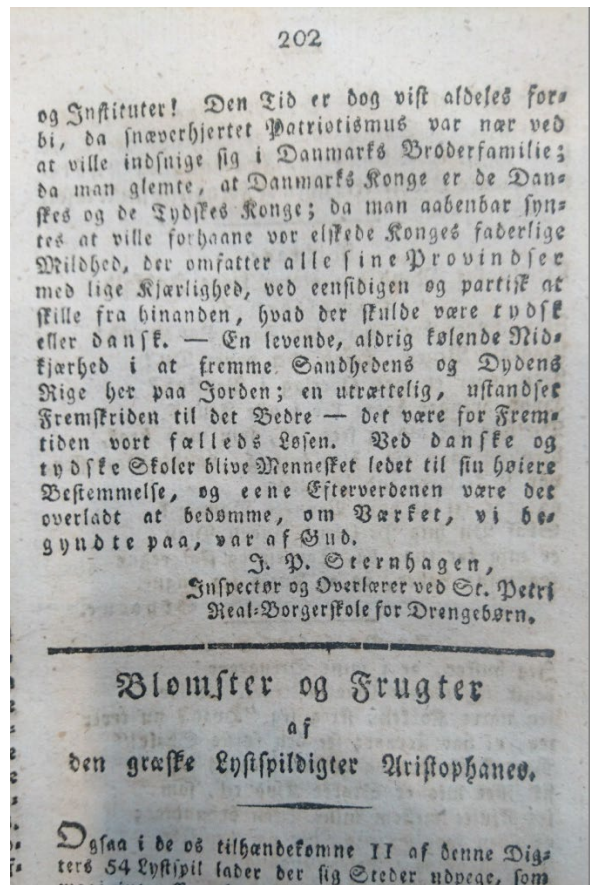
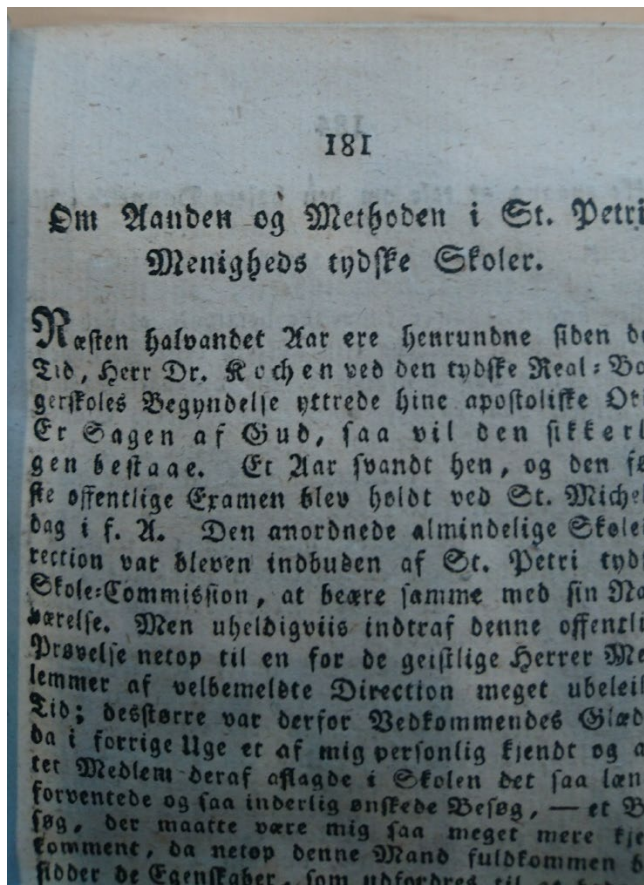
Drengenes realskole

Realskolerne begyndte at se dagens lys i slutningen af 1700 tallet, hvor man tilskyndet af oplysningens vinde var begyndt at diskutere menneskets stilling i naturen, staten, geografi og moderne sprog – og man vendte ortodoksi og latinskolerne ryggen. Pastor Kochen så lyset, og i oktober 1818 stiftedes Sankt Petri Knabenrealschule, der lejede sig ind på Ulfeldts Plads nr. 113 (i dag Gråbrødretorv nr. 3), og Johann Peter Sternhagen blev ansat som inspektør.

Med Sternhagen og realskolen kom også pædagogisk fornyelse: korporlig straf blev forbudt, som motivation indførtes karakterbøger, man skulle ikke lære udenad men efter foredrag kunne genfortælle indhold og essens. Det, der blev lært i skolen, skulle skrives ned derhjemme "skolen gælder kun som forberedelse, hjemmet er værkstedet, hvor alt bliver ordnet". Sternhagen blev hurtigt kendt for sit arbejde på skolen. Det skete bl.a. gennem en lang artikel i "Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn", som udkom to gange om ugen i hovedstaden med filosofiske, litterære og moralske emner. I februar 1820, i bladets nr. 12 og afsluttende i nr. 13, redegjorde Sternhagen for realskolens indhold og pædagogik, med ikke så lidt ros til sig selv og skolen.

Forsiden af nr. 12

Starten af artiklen: "Om Aanden og Methoden i St. Petri Menigheds tydske Skoler", og slutningen i nr. 13, hvor Sternhagen underskriver sig: "Inspectør og Overlærer ved St. Petri Real-Borgerskole for Drengébørn"

I 1821 forsøgte man sig med en latinklasse med henblik på, at studenterne kunne gå på universitetet. Det lykkedes at oprette en klasse med 7 elever og året efter en klasse mere med 17 elever – men initiativet måtte opgives, da den eneste lærer med "jus dimittendi" (udprøvningsret) rejste tilbage til Tyskland, og der ikke kunne skaffes en ny.

[Mere om latinskoler og gymnasier og det dansk-tyske på Sankt Petri](#)

Efter det var gået stærkt frem for skolerne under Kochen og Sternhagen – elevtallet på de fire skoler var steget fra 113 i 1816 til 503 i 1823 - fik det en brat ende for de to ledere og tilbagegangen begyndte.

[Mere om den bratte ende for Kochen og Sternhagen](#)

Elevtallet faldt støt, sammen med renomméet, de næste 50 år. Først i 1873 med ansættelsen af den 29-årige teolog Ferdinand Jørgensen "der ikke opførte sig som en teolog", gik det kortvarigt frem igen.

Der var også på realskolen evigt røre om det dansk-tyske forhold. Lærerne i de følsomme fag som historie og sang gjorde sig umage for ikke at støde nogen. Til historieundervisningen ansatte man gerne en dansksindet lærer og i sang kunne man nøjes med at synge naturlyrik. En ny sanglærer forsøgte sig med et mere alsidigt repertoire, som både omfattede "Deutschland, Deutschland über alles" og "Dengang jeg drog

afsted", og det afstedkom en større ballade fra forældrene, hvor nogle var utilfredse med det ene og andre med det andet.

Lærerne var også ind imellem i åben strid om deres eget nationale tilhørsforhold. I midten af 1890'erne kom det til flere pinlige affærer. En af dem var, da inspektør Ernst Spindler ønskede at fejre kejser Wilhelm 2.s fødselsdag, som det var fast praksis på alle skoler i Tyskland. Men han ville også gerne tage hensyn til de dansksindede i forældrekredsen. Han valgte at markere dagen ved at lade danske fædrelandssange indgå i programmet. Det førte til en anonym artikel i det preussiske lærerblad med en stærk kritik af skolelederens upatriotiske optræden set fra en tysk-national vinkel – tydeligvis skrevet af andre kolleger på skolen.¹

I 1899 flyttede Realskolen fra Gråbrødretorv til Larslejsstræde 5, og man fik tilladelse til at afholde mellemskole- og realeksamen. Skolen blev herefter meget populær, og elevtallet steg. I tiden under første verdenskrig holdt man elevtal og humøret oppe, selvom 5 af de tyske lærere blev kaldt til fronten. Kun én vendte tilbage igen, og han trak sig tilbage i 1937 i utilfredshed med den nye ånd, som den nye direktør Maywald fra 1934 havde fået med ind på skolen.

Men efter denne korte gennemgang af Sankt Petri Knaben Realschules historie, og før vi kan samle trådene i Larslejsstræde, skal vi lige retur til omkring 1800 og pigeskolen igen.

Pigernes realskole

Som nævnt var Jens Bramsen en efter tiden moderne og humanistisk leder (lidt mindre efter pastor Kochen havde været forbi) for Sankt Petri Mädchen Freischule i Fiolstræde. Han var også gift med en driftig kvinde, Inger Marie Bramsen, som oprettede en privat pigeskole i samme hus – her kunne Sankt Petri menigheds mere velhavende familier sætte deres piger i skole. Pigerne blev bl.a. undervist i Sittenlehre/moral, og det gjorde så stort et indtryk, at man grundlagde en "opmuntringskasse" i 1804. Elever, forældre, private givere (herunder dronningen og prinsesserne) og fester med op til 500 gæster gav bidrag, som blev delt ud til køb af tøj og bøger til pigerne i friskolen. Inger Marie Bramsens pigeskole var dermed først på Sankt Petri skolerne med en Skoleforening, som vi kender den i dag.

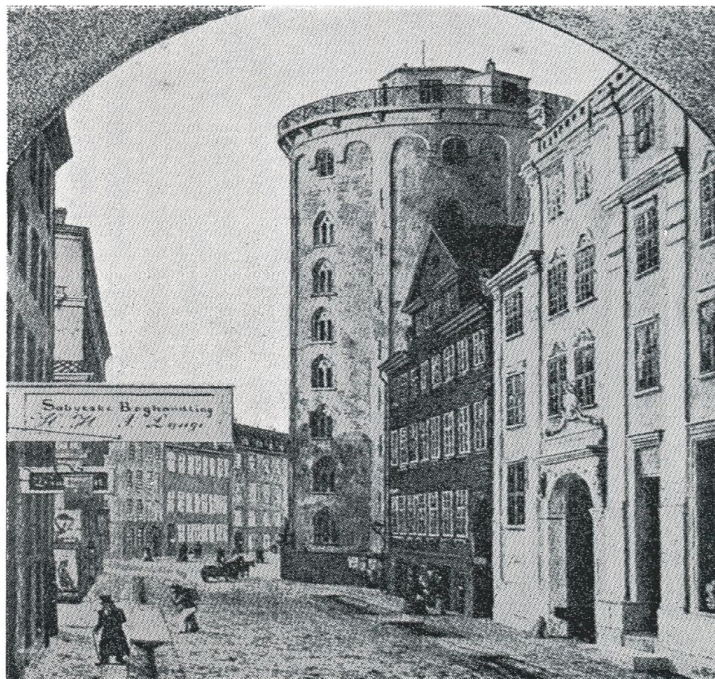
Efter bombardementet i 1807 flyttede både pigefri- og privatskolen, som ovenfor nævnt, fra Fiolstræde til en erhvervet ejendom i Sankt Peders Stræde 32. Begge skoler var underlagt menighedens skolekommission, og man oplyser i 1817, at der er 64 elever i friskolen og 40 i privatskolen. Ligesom for drengenes vedkommende ønskede pastor Kochen, at der blev oprettet en realskole for pigerne. Man opløste fru Bramsens privatskole for piger, og ud fra den oprettede man i 1819 Sankt Petri Mädchen Realschule.

Selvom der var tale om en realskole, glemte man ikke, at det var piger, som ikke skulle lære det samme som drengene. Det blev derfor præciseret i skoleprogrammet, at undervisningen ikke måtte foranledige, at pigerne forsømte at tilegne sig de kundskaber, der er vigtige for en husmoder og en kvindes sjælelige velfærd.

---

¹ Tekst fra Dansk skolehistorie, bind 3. Der var en lignende episode, den såkaldte "Sedanfejring", hvor seks lærere fra skolen på en restaurant fejrede franskmændenes totale nederlag til tyskerne ved Sedan 1870 – som samtidig betød, at der ikke blev afholdt folkeafstemning i Nordslesvig, som danskerne ønskede, og som det ellers var fastlagt i Pragerfredens §5 i 1866. Det affødte en mindre krise mellem nationerne i København. Lærerne fik en stor næse og tre af dem rejste tilbage til Tyskland. I øvrigt var danskerne måske selv skyld i, at man ikke nåede til enighed om en afstemning før 1870, da man ikke ville give garantier til det tyske mindretal i Nordslesvig.

Lokalerne i Sankt Peders Stræde var for små, og i 1820 flyttede både realskolen og Sankt Petri Mädchen Freischule – og Bramsen og hans kone – til Store Købmagergade 2 (nuværende nr. 52) på anden sal, bygningen ved siden af Rundetårn, hvor Studentercafeen ligger i stueplanet i dag.

Pigeskolen holdt til i ejendommen tættest på Rundetårn

Pige-realskolen holdt dog ikke i mange år – i 1827 blev den opløst i to skoler. Inger Marie Bramsen genoprettede sin gamle pigeskole, som hun kaldte Die deutsche Töchter-Schule. En tidligere lærerinde ved Inger Marie Bramsens friskole, Anne Jürgensen, oprettede Das Mädchen Institut i Pilestræde nuværende nr. 36 (hjørnet af Sværtegade/Pilestræde ved Berlingske). Begge skoler var under kirkens tilsyn. Fagene var f.eks. religion, verdens- og fædrelandshistorie, dansk, tysk og fransk, tegning, skønskrift, sang og håndgerning.

Jens Bramsen fortsatte som skoleleder for Sankt Petri Mädchenfreischule til han døde i 1832. En lærer, Jürgen Jürgensen overtog, og da han var gift med Anne Jürgensen, fik hun på samme tid lov til at kalde sin skole for Sankt Petri Mädchen Realschule, og skolen flyttede fra Pilestræde til Købmagergade.

Der var dermed ikke plads til Inger Marie Bramsens Töchterschule i bygningen i Købmagergade. Hun overlod skolen til Charlotte Geisler, der flyttede den til Larslejsstræde 13, og skolen kørte videre med få elever under tilsyn af Sankt Petri skolekommission på 6 forskellige adresser i indre by. Charlotte Geisler bad i 1845 om at få sin skole frigjort fra Sankt Petri, fordi der ikke var flere tyske elever tilbage. Hun fik tilladelse til at knytte sig til Trinitatis sogn og drev derefter til 1877 Jomfru Geislers Institut.

Anne Jürgensens Sankt Petri Mädchen Realschule kørte videre efter flytningen til Købmagergade i 1832. Men allerede i 1834 måtte hun trække sig tilbage af helbredsmæssige årsager - Antonine Wilhelmine Wilder overtog og drev realskolen videre. Hun flyttede den til hjørnet af Skindergade 19/Kejsergade 1 og kom derved tæt på drengerealskolen på Gråbrødretorv – nogle af lærerne herfra underviste på pigernes realskole, og der var i det hele taget en udveksling af lærere Sankt Petri skolerne imellem.

I 1850 bad Wilder om at blive løst fra Sankt Petri skolekommissions tilsyn for at komme under en dansk sognekommision, hvad der blev bevilliget, og da hun i 1856 døde, opløstes skolen.

Mere om skolen i Skindergade/Kejsergade

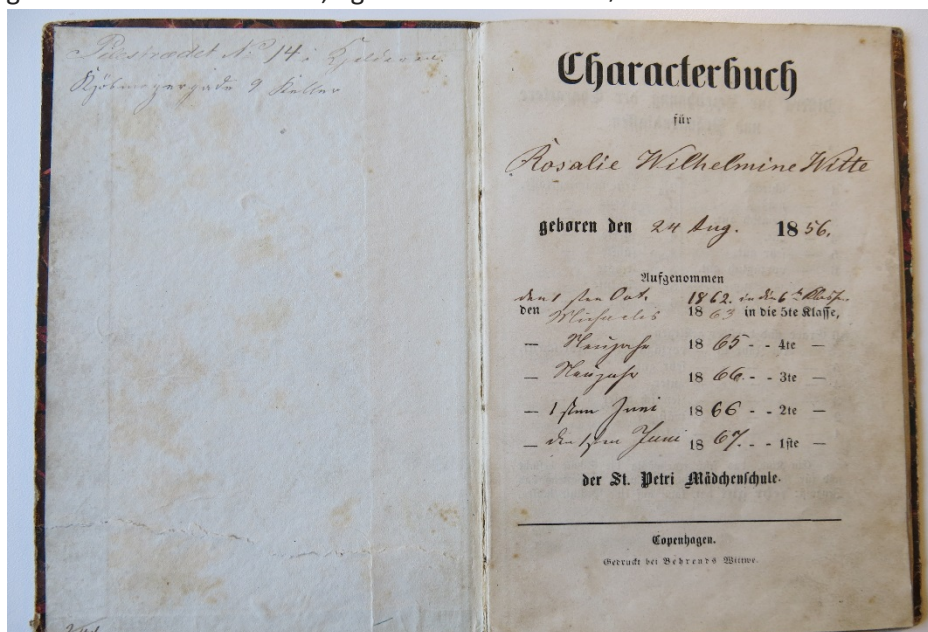
Pigeskolen i anden halvdel af 1800 tallet

Udover at inspektør Jürgensen døde i 1843 i en alder af 31 år, ved vi ikke meget om Sankt Petri Mädchenfreischule i den tid. En begivenhed, der blev et lavpunkt, indtraf i 1848 hvor grosserer Müffelmann døde – han havde varetaget regnskaberne for pigeskolerne gennem 20 år uden revision eller gennemsyn af andre. Så da låget blev lukket over grosseren, kunne man åbne en sag om forfalskede obligationer for 6400 Rigsdaler. Det viste sig dog, at Müffelmann måske ikke havde hele skylden, da regnskaberne skulle have været under kontrol af den kongelige patron, men ikke var blevet revideret siden 1810.

Senere købte kirken grunden Sankt Peders Stræde 4 og byggede en ny skolebygning til pigerne (der i dag er ejet af Københavns Kommune - men igen huser Sankt Petri Skoles børnehave og fritidshjem) – den stod færdig i 1858, og skolen flyttede ind.

Også for pigeskolen blev det med krigene i 1848-50 og igen i 1864 svært at være dansk-tysk i en stærk tysk-fjendtlig offentlighed. Pigeskolen iværksatte en indsamling af uldtøj, der blev sendt til danskerne ved fronten som bevis for loyaliteten overfor Danmark. Man indrykkede også en annonce i "Dagbladet" i februar 1864, der bekendtgjorde, at man håbede, at støtten til de danske soldater kunne fortsætte. 2

Elevtallet på pigeskolen nåede i 1874 317, og herefter faldt det støt.

Rosalie Wilhelmine Wittes karakterbog fra 1860'erne

Fra omkring 1880 og tyve år frem blev skolen ledet af hjælpepræsten ved kirken. Det ophørte først i 1904, hvor elevtallet var nede på 124 elever, da Charlotte Andersen, der reelt havde ledet skolen i nogle år, blev

inspektrice. Drengerealskolen fik i 1907 lov til at afvikle mellemskoleeksamen og senere realeksamen, og de dygtigste af pigerne fik lov at flytte til drengeklaserne og aflægge eksamen, hvilket de første gjorde i 1908.

Eine Klasse der Mädchenschule 1917.

I 1919 var elevtallet på pigeskolen steget til 201, og herudover gik 20 piger i drengerealskolen. I 1934 trådte Fritz Maywald, der var overbevist nazist, til i drengeskolen. En af hans første embedshandlinger var at lukke pigeskolen og nedlægge den tilhørende børnehave, og i 1935 flyttede pigerne ind i Larslejsstræde. Der var dog for lidt plads, så den nye fællesskole brugte pigeskolens bygning i Sankt Peders Stræde til første- og andenklasserne.

Sankt Petri børnehave 1930

Dermed kan vi rykke lidt tilbage igen og få Sankt Petri Kirchen Knaben Freischule med op i historien. Derfor om lidt tilbage til 1823, hvor vi forlod pastor Kochen ved oprettelsen af realskolen. Men først en oversigt så vi får styr på kronologien og skolerne:

	Sankt Petri Chorschule	Sankt Petri Kirchen Knaben(frei)schule	Sankt Petri Kirchen Mädchen(frei)schule	Sankt Petri Kirchen Knaben Real(bürger)schule	Sankt Petri Kirchen Mädchen Realschule	St. Petri Deutsche Schule/Sankt Petri Skole
Oprettet	1575	1643	1771	1818	1819	1935
Adresse 1	Møntergade/Gammel Mønt (den første tyske kirke)	Nørregade ved kirken	Studiestræde 92	Ulfeldtsplads 113/ Gråbrødretorv 3 leje, fra 1828 ejet	Fiolstræde	Larslejsstræde 5
Adresse 2	Formentligt Nørregade (fra 1586)	Sankt Peders Stræde 3 (fra 1734)	Fiolstræde 22 (fra 1797)	Larslejsstræde 5 (fra 1899)	Købmagergade 52 (fra 1820)	Larslejsstræde 7 (fra 1998)
Adresse 3		Larslejsstræde 5 (fra 1899)	Sankt Peders Stræde 32 (fra 1807)		(Kompagnistræde 18) Pilestræde/Sværtegade	Nørregade (fra 2011)
Adresse 4			Købmagergade 52 (fra 1820 sammen med pigernes realskole)		Kejsergade/Skindergade	
Adresse 5			Sankt Peders Stræde 4 fra 1858			
Nedlagt/flyttet	1643, ændret til Knabenfreischule	1922	1935 lagt sammen med drengeskolen, herefter St. Petri Deutsche Schule/Sankt Petri Skole	1935, herefter St. Petri Deutsche Schule/Sankt Petri Skole	1827, nedlagt. Oprettet igen 1831. Nedlagt 1850. Oprettet i 1871 med to realklasser i pigeskolen. Realklasserne ophørte i 1920, hvorefter de gik med drengene i Larslejsstræde 5	

Sankt Petri Kirchen Knaben(frei)schule op gennem 1800-tallet

Tilbage til drengeskolen og 1823. Efter Kochens ufrivillige afgang blev Christian Carstensen inspektør på drengeskolen, uden dog at måtte kalde sig inspektør, da titlen ikke var indført. Pastoren ved kirken var stadig formelt leder af skolen. Fagene var tysk, dansk, regning, læsning, skrivning, naturhistorie, geografi, sang, forstandsøvelser og hovedfaget religion med 6 ugentlige lektioner.

Antallet af elever voksede, selvom antallet af fripladser til fattige børn faldt. Man havde i 1831 209 elever i bygningen i Sankt Peders Stræde 3, og for at få formidlet noget viden i en klasse med op til 100 børn, brugte man den såkaldte Bell-Lancaster-metode. Den gik ud på, at de ældre elever underviste de mindre, mens læreren fra sin pult "som en major i terrænet overvågede manøvren". Senere blev der, fordi metoden ikke havde den ønskede effekt – at gøre eleverne klogere – ansat flere lærere. Klasserne blev opdelt, og man besluttede sig for at udvide skolen arealmæssigt. Det skete ved at bygge en ekstra etage på bygningen, og overtage den del af huset, hvor kirkens kontor boede. Det var en stor forbedring – men de cirka 200 elever måtte stadig nøjes med to lokummer i gården.

I 1844 blev det københavnske skolevæsen reformeret, og det betød for Sankt Petri skolerne, at eleverne skulle lære dansk på samme niveau som på de danske skoler – og ansættelse af lærere kunne kun ske via den københavnske skoledirektions godkendelse. Kirkens/skolekommissionens indflydelse på denne vigtige del af skolens virke blev dermed indskrænket.

Undervisningens indhold i skolerne ændrede sig, og fagene var nu f.eks.: geografi, engelsk, fransk, naturhistorie, matematik, religion og "sjælelære", verdenshistorie og fædrelandshistorie – og dansk og tysk naturligvis.

I Larslejsstræde 9/Nørrevold lå også en skole, der hvor Niels Brock er i dag, og "Larslejerne" og Sankt Petris elever var ofte i slagsmål:

"Eleverne fra St. Petri Realskole og den tyske Drengeskole i St. Pedersstræde var særligt efter 1879 genstand for Larslejskolebarnenes Forfølgelser. Paa Frue Plads leveredes efter Skoletid regulære Kampe, i hvilke Hovedvaabenet var Bogbrædder indspændt i Remme, som susede om Ørene og satte mange, ofte alvorlige Skrammer. Betjentene saa roligt til, ja opmuntrede endog Larslejerne til at "tæve Tyskerne grundigt"."

(Bobé, Livsdagen lang)

Skolegården i Sankt Peders Stræde 3 set fra bagsiden, før 1848 hvor den ekstra etage blev sat på.

Samlingen i Larslejsstræde 5

1899 flyttede drengerealskolen og drengefriskolen sammen ind i den nyopførte skole i Larslejsstræde 5 med den ligeledes nyopførte stiftelse i nr. 7 som nabo.

Læs mere om Larslejsstræde

Elevtallet i Knabenschulen var fra et højdepunkt i 1885 på 352 elever faldet til 235 i 1898, og det dykkede yderligere til 75 i 1906. Det var ikke en isoleret tendens for Petri skolerne. Efter voldenes gennembrud og udbygningen af byen i alle retninger, faldt antallet af elever i den indre by.

I 1919 var der 106 elever fordelt på de 6 klasser 1.-6., og fra 1920 blev kirkeskoleeleverne undervist som parallelklasser til realskolen, og i 1922 opløstes skolen helt. Hermed sluttede kirkeskolen efter 279 års virke. Men helt til den sidste dag havde kirkeskolebørnene den gamle pligt at gøre tjeneste i kirken på søn- og helligdage. Man så dem stå i døren til kirken i deres sorte korkåber med slag og hvid stivet krave for at vise kirkegængerne på plads og dele programmer ud.

2. und 1. Kirchenschulklasse 1919 mit Frl. A. Scheel-Wandel und Herrn Böhme.

I baggrunden (opad muren til kollegiet) kan man se skurene med das'ene

Se fotos af årgang 1919 her: <http://sanktpetriskole.dk/Default.aspx?ID=2828&Purge=True>

Og her slutter den lange del af skolens historie.

Perioden fra 1930 til 1945 var præget af uro, nazisme på skolen og modstand herimod. Skolen har i 2017-18 nedsat en historiekommision og igangsat et projekt, der i detaljer skal afdække perioden. I maj 2023 udkommer resultaterne fra forskningen i en bog, og de offentliggøres på skolens hjemmeside.

Skoleledere ved Sankt Petri Kirche Chorschule / Knaben(frei)schule 1575-1922

1575	Theophilus Neovinus
1590	Hans Mariager
1617	Iver Ravn
1643	Johann Köhne (herfra Sankt Petri Knabenschule)
1656	Michael Zachäus
1697	Nicolaus Fabricius
1709	Caspar Raupach
1735	Johann Friedrich Holler (den første, der ikke samtidig var kantor i kirken)
1764	Peter Svensen
1804	Peter Schmidt
1813	Christian F. Severin
1819	Johannes Bruun
1824	Christian Carstens
1856	Claus von Thun
1875	Carl Stück
1881	Jakob Lohmann
1901	Ernst Spindler
1905	Emil Glöy – fortsatte i 1922 som direktør for realskolen

Skoleledere ved Sankt Petri Knaben Realschule 1818-1935, derefter St. Petri Deutsche Schule, derefter Sankt Petri Skole

1818	Johann Sternhagen
1824	Johannes Bruun
1862	Gottfried Appel
1872	Ferdinand Jørgensen
1881	Jens Appel
1891	Alfred Kruse
1894	Ernst Spindler
1905	Emil Glöy
1830	Hans Leonhardt
1934	Fritz Maywald
1944	Karl Gäde
1945	Ellen Breede
1949	Hans W. Praetorius
1976	Johannes Jensen
1991	Eckhard Bodenstein
1995	Karl-Peter Schultz
1998	Brigitte Ehrlich
2000-2015	Dagmar Mortensen
2016	Daniela Faude (august 2016 til januar 2017)
2017	Ulrikke Wandler
2021	Svenja Kuhfuss

Skoleledere ved Sankt Petri Mädchenschule 1771-1935

1800	Jens Bramsen
1832	Jürgen Jürgensen
1843	Jacob Joachimsen
1889	August Krage
1895	Poul Eichler
1900	Robert Meyer
1904	Charlotte Andersen
1929	Ellen Breede

Skoleledere ved Sankt Petri Mädchen Realschule 1819-1845-1850

1819	Jens Bramsen
1827	Inger Bramsen (i Die Deutsche Töcherschule)
1827	Anne Jürgensen (i Das Mädchen Institut)
1832	Charlotte Geisler (i Die Deutsche Töcherschule)
1834	Antonine Wilder (i Das Mädchen Institut)

Væsentligste kilder:

"Skolerne ved den tyske St. Petri menighed i København", P.H. Frosell, manuskripter 1959 og 1960.

"Die St. Petri Schulen in Kopenhagen 1575-1975", Johs. Lehmann, P.H. Frosell, H.W. Praetorius.

"400 Jahre königlicher Patron von Sankt Petri", Sankt Petri Kirke, 2016.

"Hartvig Frisch, hans personlighed og gerning", Fremad 1950.

"Livsdagen lang", Louis Bobé, Hagerup 1947.

"St. Petri 1575-1975 400 Jahre deutsche evangelisch-lutherische St. Petri Gemeinde zu Kopenhagen"

"Die Deutsche St. Petri Gemeinde zu Kopenhagen", Louis Bobé, 1925.

<http://www.pisserenden.com/ejendomme/larslejsstr%C3%A6de-9-11/>

"Om ad Nørregade", Mogens Lebech/Daells Varehus, 1960.

"Der bor en bager i Nørregade", <http://www.kb.dk/da/nb/samling/ma/fokus/mdrsang/2011bager.html>

"Byens Skole", Hans Kyrre og H.P. Langkilde, Nordisk Forlag 1926.

"Die deutsche Sankt-Petri-Gemeinde und die deutsche Sankt-Petri-Schule in Kopenhagen", Johannes Jensen, Grenzfriedensheft 2/1994.

"Vanddråben - København på HC Andersens tid", Københavns Bymuseum, 2004.

"Den store danske Encyklopædi", flere opslag.

Generelt om oplysningerne

Hvis kilderne er uenige om f.eks. årstal og navnes stavemåde, er oplysningerne fra det senest udgivne som hovedregel valgt.

Pigeskolen er også omtalt som: St. Petri Kirkes Pleieanstalts Pige-Skole og St. Petri Kirkes Pige Lære- og Arbeidsskole.

Teksten i denne fremstilling af historien er skrevet af Mogens Kristensen, mk@sanktpetriskole.dk., revideret november 2022.

En afsluttende note om Sankt Petri Skoles "storebror", Vor Frue skole

Kun Vor Frue Latinske Skole/Domskolen/Metropolitanskolen, der i 1938 flyttede til Struenseegade på Nørrebro, men tidligere lå omkring Vor Frue kirke på flere adresser, er ældre end Sankt Petri Skole i København. Metropolitanskolen eksisterer dog kun i dag som en sammenlagt del af Gefion gymnasium.

Skolen startede som klosteskole i 1209 og blev senere latinskole bl.a. via "Kirkeordinansen af 1537", som fastlagde, hvordan skolerne skulle virke: "Udi hver købstad skal være aleneste een Skole, og alle hine andre Pogeskoler, som her og der holdes, skulle aflægges. Saa skal hun deles i flere adskillelige Lectier, at der kan gøres Skelned paa Børnene. Ikke skal der heller andet læres i dennem end Latine, fordi latine Skoler fordærves gerne af de danske og tyske Skoler." (Odense teksten til Kirkeordinansen, gengivet fra "Byens Skole")

Kravet om, at der "alene" skal være "een" skole holdt dog ikke længe, og skolerne blomstrede op overalt sammen med et stadigt mere bevidst borgerskab på den ene side og på den anden et ønske om få byernes fattige børn væk fra gaderne – herunder Sankt Petri Skole, der startede henne om hjørnet, og den dag i dag fylder indre by med tysk- og dansktalende børn.

Skolekommissionen i 1925 – siden er det modernæssigt gået ned ad bakke

Bonusoplysning om bageren i Nørregade

Bager Scherfigs "skydeskive" (optagelsesbevis i Det Kongelige Københavnske Skydeselskab)

Sankt Petri Skole blev altså i 1643 indrettet i et hus, kirken havde købt af en bager. Som alle ved, bor der "en bager i Nørregade, der bager kringler og julekager".

Foran kirken mod Nørregade, helt hen forbi den bygning, hvor advokatfirmaet Bruun og Hjejle bor i dag (og som tidligere var TDCs central) var der i 1500-1600 tallet små boder, hvorfra der blev drevet handel.

Men der blev altså ikke drevet handel af "Bageren i Nørregade".

Nogle historikere har peget på, at bageren i Nørregade faktisk var to tyske bagere, Borkard og Lydeke, som i 1450 havde forretning i hver sit lokale overfor Vor Frue Kirke. Senere, i 1807, omtales en bagermester Klein med en stor bagergård på samme sted (Bispetorvet/Studiestræde), og denne gård tilintetgøres under englændernes bombardement i 1807, hvor kirkens tårn styrter den vej og knuser alt.

Sangen "Der bor en bager i Nørregade" kendes nedskrevet første gang i 1856. Så der er mere sandsynlighed i bagermester Scherfig, der også var tysker, og som havde bageri i Nørregade 14 (grunden hvor Petri hotel ligger) i 1824 og mange år frem.

Men i sangen hedder første linje oprindeligt: "Der bor en bager i Mariager", og så er vi jo lige vidt.

[Retur til hvor du kom til i teksten](#)

Bonusoplysning om de andre tyske og næsten tyske skoler

Som nævnt har der været andre tyske skoler i København og en mængde skoleholdere, som har undervist i hjemmet eller i små "skoler". Det er vanskeligt at afgøre, hvornår der er tale om "tysk skole". Særligt i tiden år 1500-1800 var det almindeligt at tale og høre tysk i byen som forretnings- og administrativt sprog. I 1769 var en femtedel af indbyggerne tyske, og derfor må man spørge, om det er nok, at en skoleholder taler tysk, for at man har en tysk skole – eller skal der undervises i tysk eller på tysk, skal skolen være af en vis størrelse, skal den være knyttet til en myndighed f.eks. en kirke?

I 1599 kalder et kongebrev den dygtige skolemand Peder Trellund fra Ribe til København for at starte en "Byens danske Skole", og i 1606 har den et så godt ry, at den for første gang giver et adeligt barn undervisning udenfor Vor Frue Latinskole. Det sker med den rosende omtale "Peder Trellunds fornemme tyske og danske Skole". Den lå i nærheden af rådhuset. Senere, i 1639, kalder den københavnske magistrat Peders søn, Villum, til byen for "her udi Staden en Skole at anrette og holde, og derudi Ungdommen i danske og tyske Maal at læse og skrive....". Skolen underviste også i bogholderi, men da den gik ind omkring 1680, var Sankt Petri Knaben Schule alene tilbage med det fag på skemaet.³

I 1821, i forbindelse med "avisfejden" (se "Mere om Kochen") er et af stridspunkterne, at man mener, at tyskerne i København nyder uforholdsmæssigt store privilegier med "sine 2 kirker og 7 skoler". Her er tale om Sankt Petri Kirke og Reformerte Tyske Kirke. Ved den tysk-reformerte eksisterede en skole fra cirka 1700 til 1926. Ved Frederikskirken på Christianshavn var der fra 1743 en skole, i starten af 1800-tallet tre tyske skoler og den sidste af dem lukkede i 1873 på grund af uregelmæssigheder i regnskaberne. Menigheden blev i øvrigt opløst i 1886 og kirken skiftede navn til det nutidige: Christians kirke. Omkring år 1700 kan man i "Borgerskabsprotokollerne" finde omkring 10 tyske skoleholdere. Så samtidig med Petri skolen har der været et par håndfulde tyske privatskoler rundt om i byen.

En af de mest succesfulde dansk-tyske skoler har været "Christiani Institut", som blev oprettet af Hofprediger Christiani i 1795. Instituttet lå på Vesterbrogade 63. Undervisningen foregik på tysk, men ellers var der ikke mange lighedspunkter med Sankt Petri skolerne: instituttet lå i landlige omgivelser lidt uden for hovedstaden tæt ved Den kgl. Skydebane på Vesterbro.

Skolen opfyldte i modsætning til datidens sædvanlige skolebygninger alle rimelige krav til hygiejne, og i umiddelbar nærhed af den fandtes en stor legeplads, en gymnastiksal og en række skolehaver. Christiani lagde i det hele stor vægt på at fremme elevernes sundhed og legemlige velvære. En skolelæge kom daglig på instituttet og førte bl.a. tilsyn med elevernes badning; gymnastiske øvelser havde en fast plads på skemaet; kosten var tarvelig og sund, og tandbørstning - en dengang meget sjælden foranstaltning - fandt regelmæssigt sted morgen og aften, og der blev jævnlig foretaget lange fodture i omegnen. (H. P. Langkilde: C.J.R. Christiani i *Dansk Biografisk Leksikon*, 3. udg., Gyldendal 1979-84.)

---

³ Fra "Byens Skole"

Marcus Paulli Karenus Holst von Schmidten som "Løbende dreng", malet af Jens Juel (som også malede Pauline Tutein, se "Bonusoplysning om Tutein og Frisch"). Christiani Institut ses i baggrunden, så måske er Marcus ude på en af dagens gymnastiske øvelser.

[Retur til hvor du kom til i teksten](#)

Bonusoplysning om Corfitz Ulfeldt

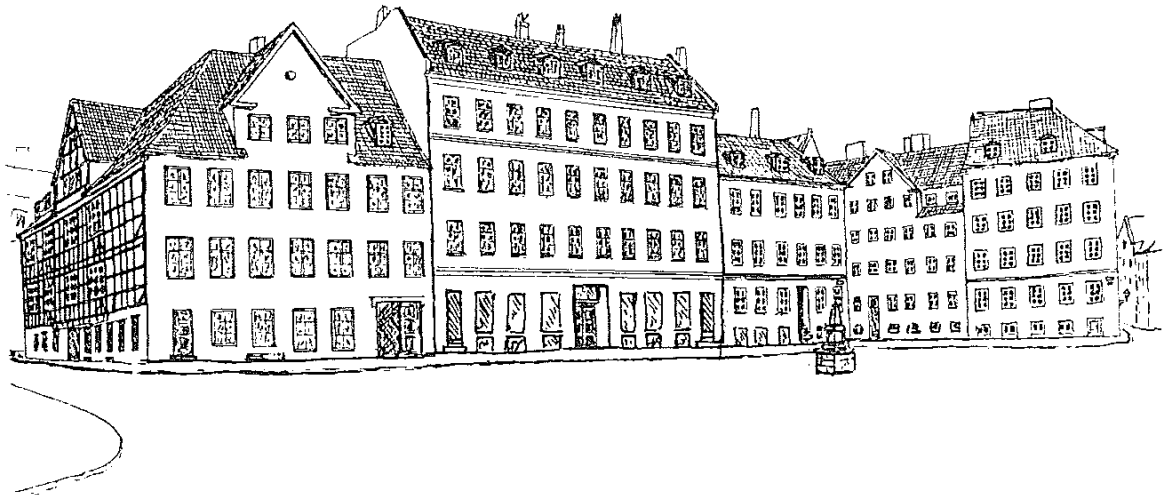
Rigshofmester Corfitz Ulfeldt endte sine dage på flugt fra Danmark i 1664 – året før var en dukke forestillende ham blevet henrettet på slotspladsen i København, og der var rejst en skamstøtte på Gråbrødretorv. Den stod på torvet frem til 1841, og udgjorde dermed ironisk nok udsigten for Sankt Petri Drengerealskole, der blev etableret i en bygning på torvet i 1818.

Corfitz Ulfeldt i sine velmagtsdage

Ulfeldt-skamstøtten fra Gråbrødretorv, nu på Nationalmuseet

Sankt Petri Drengerealskole på Gråbrødretorv, med skamstøtten på midten af pladsen

[Retur til hvor du kom til i teksten](#)

Bonusoplysning om Griffenfeld, og Orla Lehmann

Peder Schumacher / greve Griffenfeld, da der stadig var grund til at smile. Billedet hænger på Frederiksborg slot

Samme, på sin sokkel på Christiansborg, ved haven bag ved det kongelige bibliotek

Det er næsten helt sikkert, at Peder Schumacher gik i Sankt Petri Skole omkring 1639. Han var søn af en tysk vinhandler, der havde forretning i Købmagergade, og en dansk kvinde. Han blev som fire-årig sandsynligvis indskrevet i skolen, men blev efter kort tid taget ud igen, da han ikke lærte noget. I stedet blev han skolet af Københavns biskop. Vi hører om ham som 12-årig, hvor han holder en tale på latin på universitetet.

I 1665 skrev han den første danske forfatning, hvor enevælden (absolutismen) blev indført. Han blev rigskansler i 1674 men faldt i unåde hos Chr. V, da kongen fik mindreværdskomplekser overfor den kloge Peder. Griffenfeld havde forsøgt sig med noget udenomsdiplomati med Frankrig, som, da det blev opdaget, blev karakteriseret som landsforrædderi, og han dømtes til at miste liv, ære og gods. Han slap dog med hovedet på og endte som fange på en ø i Norge. Lidt ligesom Corfitz Ulfeldt, der dog klarede den i landflygtighed, da han i 1651 måtte forlade posten i hast – så har statsministrene i dag det lidt lettere.

På mærkværdig vis kom en senere Petri-elev, Orla Lehmann, i 1840'erne til at få stor indflydelse på en grundlov, den første demokratiske, der samtidig afskaffede enevælden. I 1841 holdt han en tale på Falster mod enevælden, og for det måtte han, efter bøderegn og retssager for at lukke munden på ham, tre måneder i fængsel. Det gjorde ham ret populær i landet, og da han i 1842 formulerede sloganet "Danmark til Ejderen!" var grunden lagt for en nationalisme, der i første omgang vandt en krig mod Tyskland (1848-1850), men senere betød, at Danmark som selvstændig nation var tæt på at forsvinde i 1864.

[Retur til hvor du kom til i teksten](#)

Bonusoplysning om Holberg og regula de tri

Som enhver ved, er der næsten ikke nogen større anerkendelse end at blive gjort til grin af satirikere og politiske kommentatorer – og Sankt Petri Skole havde et ry i København som "Feste Burg der Buchhaltung" allerede i 1726. I Holbergs komedie "Den stundesløse" fra dette år omskriver tjenestepigen Pernille "Regula de tri", som er en matematisk formel, til "Regula Petri". Og fordi København var en overskuelig by, har publikum slået sig på lårene af grin over, hvad der foregik i det regelrette tyske miljø i Sankt Peders Stræde.

Og hvad er det nu, Regula de tri er?

Det er reglen, der siger, at man skal gange andet med tredje led og derefter dele med første led.

Altså: Når 7 elever tilsammen betaler 14.000 kroner om måneden i skolepenge, hvad betaler 8 elever så?
 $= 14.000 \text{ (andet led)} \times 8 \text{ (tredje led)} / 7 \text{ (første led)} = 16.000$

Dem, der har gået i en skole, der ikke var unødigt indviklet, regner således: $14.000/7 = 2.000 \times 8 = 16.000$.

Tallotteriet

Tallotteriet startede egentligt allerede i 1753 som Det kongelige Københavnske Klasselotteri. I 1771 erstattede Struensee lotteriet med et andet, som han bad Georg Koes, "kongelig preussisk første banco-direktor" om at starte (altså ikke banko som i banko!! Men det hænger nok alligevel sammen).

Når tallet 90 trækkes, og damerne med lilla hår og cerut råber "Gamle Ole!" stammer det også fra Tyskland: på plattysk hedder 90 "de ole (Mann)", den gamle mand.

[Retur til hvor du kom til i teksten](#)

Bonusoplysning om Pauline Tutein og Hartvig Frisch

Pauline Tutein på maleriet, som i dag hænger i Larslejsstræde, muligvis malet af Jens Juel. Før hang det i pigeskolen i Sankt Peders Stræde. I 1980 endte Pauline Tuteins portræt på den nye 20-krone seddel, men det var ikke alene på grund af donationen til pigeskolen, men fordi hun generelt var så from. "Denne kone, som i huslighed, retskaffenhed og klogskab var en prydelse for sit køn" hed det.

I forbindelse med donationen til skolen sagde hun: "Mine børn ville ikke kunne have noget mod en i sådant øjemed bestemt anvendelse af en sum, jeg har sammensparet ved ikke i alle øjeblikke at anskaffe mig de evige afvekslinger og den kostbare glimmer, som den foranderlige og ustadige modes lune ellers udkræves til en dames prydelse".

Peter og Pauline Tutein, malet af Jens Juel. Billederne hænger på Frederiksborg slot.

En af Paulines efterkommere var i øvrigt den senere undervisningsminister Hartvig Frisch. Han skulle, som et af sine første ordførerskaber for Socialdemokratiet i Rigsdagen, mærkeligt nok tale om "sukkerloven" – en af de samme varer, som Pauline Tuteins mand blev rig på i 1700-tallet. I 1947-48 trådte Frisch som undervisningsminister ind og skærmede Sankt Petri Skole mod lukning, hvilket den var truet af efter 2. verdenskrig.

Hartvig Frisch, til venstre, til møde i Aarhus i 1937

[Retur til hvor du kom til i teksten](#)

Bonusoplysning om Sankt Petris latinskoler og gymnasier

Gennem århundreder, og den dag i dag, har Sankt Petri Skole(rne) søgt at skabe en overgang mellem skole og universitet.

Vor Frue Kirkes latinskole var længe den eneste i Danmark, som havde lov til at dimittere til universitet (Københavns, forstås, som var det eneste universitet), og denne ret var ikke kun historisk men også begrundet i, at der bl.a. undervistes i antikke sprog.

I 1643 stiftede Obersekretär der Deutschen Kanzlei (en slags udenrigsminister) Friedrich Günther – som nævnt i hovedhistorien - et stort legat til skolen, og han havde angiveligt en latinskole i tankerne. Den blev dog ikke til noget, dels på grund af en fejde med Frue Kirke og dels på grund af, at den drivende kraft på skolen, Simon Hennings, mistede sit job på grund af den tætte forbindelse med Corfitz Ulfeldt i 1651.

På grund af Sankt Petri Skoles manglende latin/adgang til universitetet forblev den i lang tid uattraktiv for de førende tyske kredse i København, som sendte deres børn til privatlærere og andre skoler (se Bonusoplysning om de andre tyske skoler).

Men i marts 1821, efter et par års succes med realskolen, fik man ved en kongelig resolution tilladelse til en latinskole og jus dimittendi (retten til at dimittere). Kandidat i teologi, Johann Sigismund Strodtmann fra Haderslev, skulle stå for eksamen. I 1821 bestod klassen af 7 elever og i 1823 af 24 elever. Men allerede i 1824 opløstes latinskolen, og bl.a. Orla Lehmann (se "Mere om Kochen") måtte flytte til Borgerdydskolen for at gøre sin uddannelse færdig.

I 1889 stillede Sankt Petri Knaben Schule i Sankt Peders Stræde om eftermiddagen et klasseværelse og lærere til rådighed for et privat kursus med henblik på eksamen til universitetet, og allerede i 1891 havde man to klasser med i alt 26 elever, hvoraf 7 havde meldt sig til præliminæreksamen på universitetet – og bestået.

I 1938 blev en gymnasieskole med halvt dansk – halvt tysk undervisning godkendt, og de første fik studentereksamen i 1941, det varede ved til 1945. Herefter skulle der gå mange år, inden der igen kom studenter fra Sankt Petri Skole.

Først fra sommeren 1998 var det muligt at gå på den såkaldte Petri-linje på N. Zahles Gymnasieskole. Undervisningen foregik på dansk og tysk, og delvis efter de tyske bekendtgørelser. Som i dag kunne eleverne afslutte med en Abitur, der gav adgang til danske og tyske universiteter.

I 2010 oprettedes Sankt Petri Gymnasium, der stadig uddanner studenter på basis af en aftale indgået direkte mellem Danmark og Tyskland.

Det genkommende spørgsmål om Danmark - Tyskland

Særligt lukningen af latinskolen i 1824 kædes af historikerne sammen med den generelle udvikling i forholdet mellem tyske og danske.

I 1776 blev der fastlagt en lov, der bestemte, at kun personer med indfødsret - det vil sige født i Danmark eller i hertugdømmerne Slesvig og Holsten samt i Norge (det var før 1814, hvor Danmark tabte Norge), kunne få ansættelse i staten. Dermed indledtes en lang afviklingsperiode for den indtil da stærke tyske indflydelse i administrationen, ved hoffet og i offentligheden. Let på tå kan man påstå, at 1771 (Struensee),

1776 (indfødsretsloven), 1848-50 og 1864 (Slesvig-Holsten krigene), 1820 (afstemningen om Slesvig-Holsten) og endelig 1945 har været afgørende årstal i denne historie, som også har haft stor betydning for Sankt Petri Skole(rne).

En symbolsk, men alligevel vigtig begivenhed var forholdet til myndighederne efter 1864. Indtil da havde de tyske kirker og tyske skoler henvendt sig til de offentlige myndigheder på tysk – men i 1865 kom en høflig ordre fra den københavnske Skoledirektion: ”Da Forretnings sproget her i Staden er dansk, maa det anses at være i sin Orden, at alle skrivelserne til Autoriteterne affattes i dette Sprog. Som følge heraf undlader man ikke tjenstligt at anmode (Skole)Kommissionen om at paaagte, at alle skriftlige Meddelelser til Skoledirektionen og Skoledirektøren affattes på Dansk.”

[Retur til hvor du kom til i teksten](#)

Bonusoplysning om pastor Kochen, Sternhagen – og lidt om Orla Lehmann

Pastor Kochen, der af den senere statsmand og minister Orla Lehmann der gik på skolen, blev benævnt som "begavet, men hensynsløs", har sammen med hans makker inspektør Sternhagen i det forholdsvis lille København ikke holdt sig tilbage med at fremføre skolens og egne succeser. Det ansprede muligvis et angreb i aviserne i 1821 fra en student på Københavns Universitet, hvor skolen blev beskyldt for at ville træde danskheden under fode, at bruge straffe mod de danske elever, at tyskerne, "ligesom jøderne", ville bygge en stat i staten mv. Sagen endte flere år senere med, at studenten trak alle påstande tilbage. I mellemtiden var både Kochen og Sternhagen dog fratrådt på grund af en sag med udenomsægteskabelige børn og forsøg på at dække over det de to venner imellem. Kochens gerninger indbragte ham kort efter en stilling som "hertugelig oldenborgsk superintendent, hofprædikant og konsistorialråd" i Eutin. Men det er en anden historie.

Heller ikke Orla Lehmann var på god fod med Kochen – Lehmann mente, at realskolen på Gråbrødretorv af Kochen var gjort til "en forpost for pangermansk propaganda", hvad der ikke tjente den bedst.

Orla Lehmann

Johann Sternhagen var som nævnt en moderne og initiativrig pædagogisk fornyer. Han blev senere direktør for det pædagogiske institut i Ottensen, Altona, og udgav både i København og i Hamburg flere lærebøger. I 1833 blev han doktor i filosofi i Leipzig.

Inden han kom til København var han bl.a. 1808-1810 officer ved livjægerkorpset hos hertuginde af Augustenborg (som var datter af endnu et ikke-ægteskabeligt forhold, mellem Struensee og dronning Caroline Mathilde), hvis mand, Frederik Christian, i netop 1809-10 var centrum i noget værre rod om den svenske trone, der endte i fiasko. Der er ikke noget at sige til, at Sternhagen søgte pædagogikken frem for slagmarken. Senere, i 1848, valgte hertug Frederik Christians søn Slesvig-Holstens side i krigen mod Danmark, og det gik jo heller ikke for godt. Men det er også en anden historie.

[Retur til hvor du kom til i teksten](#)

Bonusoplysning om Kejsergade/Skindergade

I Kejsergade 1 boede i 1864 overgeneral Christian de Meza, der tog beslutningen om at trække de danske soldater tilbage fra Dannevirke-stillingen i modstrid med de ordrer, han havde fået. Dermed var vejen åben for preusserne, der ikke længe efter fejrede sejren på Dybbøl Banke. Det gjorde ondt, men eftertiden har givet de Meza ret i at foretage tilbagetoget.

I bygningen boede også orlogskaptajn Suenson, der vandt et slag over en preussisk-østrigsk flåde ved Helgoland.

Senere slog komponisten Niels W. Gade sig ned i bygningen. Men alt det er kun tilfældigheder, og har ikke noget med pigeskolen at gøre – bortset fra, at med drengerealskolen på Gråbrødretorv var tysken i 1864 bogstaveligt talt lige om hjørnet.

Kejsergade 1 / Skindergade 19

[Retur til hvor du kom til i teksten](#)

Bonusoplysning om Larslejsstræde

Larslejsstræde 5 og 7 ligger på en grund, som i Middelalderen var del af et stort haveareal, delvist bebygget med boder ud til gaden. Lars Leeg, som ejede noget af grunden midt i 1500 tallet, har lagt navn til gaden. Gaden var dengang et smalt stræde - grundene og bebyggelsen gik dengang ud midt i den nuværende gade. Forskellige ejere har haft deres mindre stykker af grunden gennem tiden – blandt andre Vor Frue Kirke, som efter reformationen i 1534-36 måtte aflevere deres areal til Københavns Universitet.

Mellem 1711, under den sidste store pest-epidemi, og 1816 købte Sankt Petri Kirke de fleste matrikler på den vestlige side af Larslejsstræde, til at begynde med for at have en assistenskirkegård og en materialgård, derefter for at bygge sit eget fattighospital. Ved hjælp af donationer fra afdøde galanterikræmmer Wynand Thyme og sukkerraffinadør Abraham Pelt voksede bebyggelsen, og i 1781 havde kirken plejehuse med 39 boliger til menighedens socialt svage. Under det engelske bombardement i 1807 blev de tre plejehuse ødelagt, og da de to var forsikrede, kunne man i 1819 bygge et nyt hus.

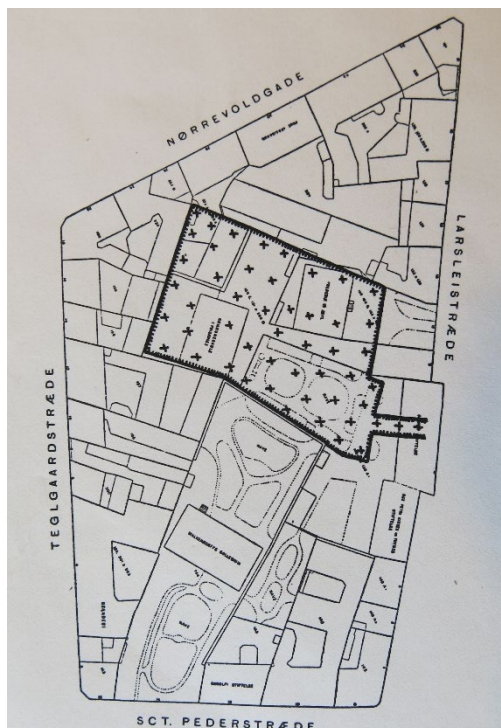

Larslejsstræde omkring 1890 set mod Nørre Vold. Nummer 3 er første hus til venstre, det lave hus nr. 5 og derefter kommer stiftelsen fra 1819 (som i dag også er nedrevet, og erstattet af den nye stiftelse, som i dag er skolens anneks). Bemærk også, at gaden ikke er rettet ud endnu – huset der stikker ud, blev nedrevet og gav plads til det nuværende nr. 7.

I 1898-1899 blev plejehuset nedrevet, og skolen og et nyt stiftelseshus til de svage, det nuværende anneks, blev bygget.

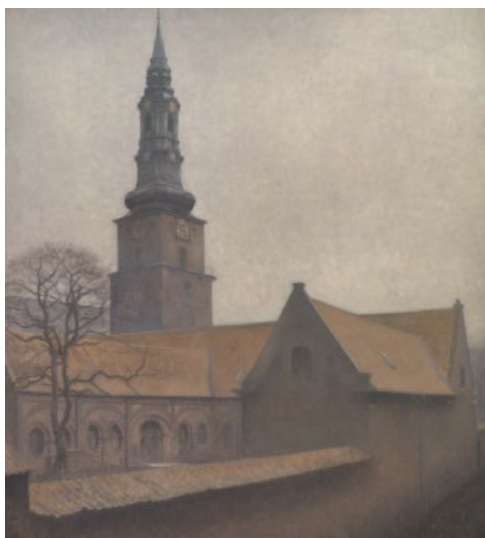
Den nye skole blev tegnet af arkitekten Frederik Levy, der var en tit benyttet arkitekt i forbindelse med skolebyggeri. Nybyggeriet blev en moderne skole med gymnastiksal, centralvarme og kummer med fire vandhaner i gården, der var åbne i frikvartererne. En lang træbygning med elevernes toiletter lå bagest i gården op mod muren til kollegiets have. Skolebespisningen blev delt med Larslejsstrædes Kommuneskole.

Selve indgangen til skolen fra gaden ligner et gotisk kapel for at minde om, at skolen havde sin oprindelse i en kirke. Kirkens skytspatron Sankt Peter troner hugget ud i granit over indgangen.⁴

Under annekset og lille skolegård ligger den tidligere Sankt Petri assistenskirkegård (markeret med fed og krydser)

I øvrigt har maleren Vilhelm Hammershøi også boet i Larslejsstræde, i nr. 15, hvorfra han malede sit billede af Petri kirke:

[Retur til hvor du kom til i teksten](#)

---

⁴ Fra <http://www.pisserenden.com/ejendomme/larslejsstr%C3%A6de-5/> - oplysningerne her er i øvrigt ikke helt historisk korrekte!